

PAŠA NA STAREM VRHU

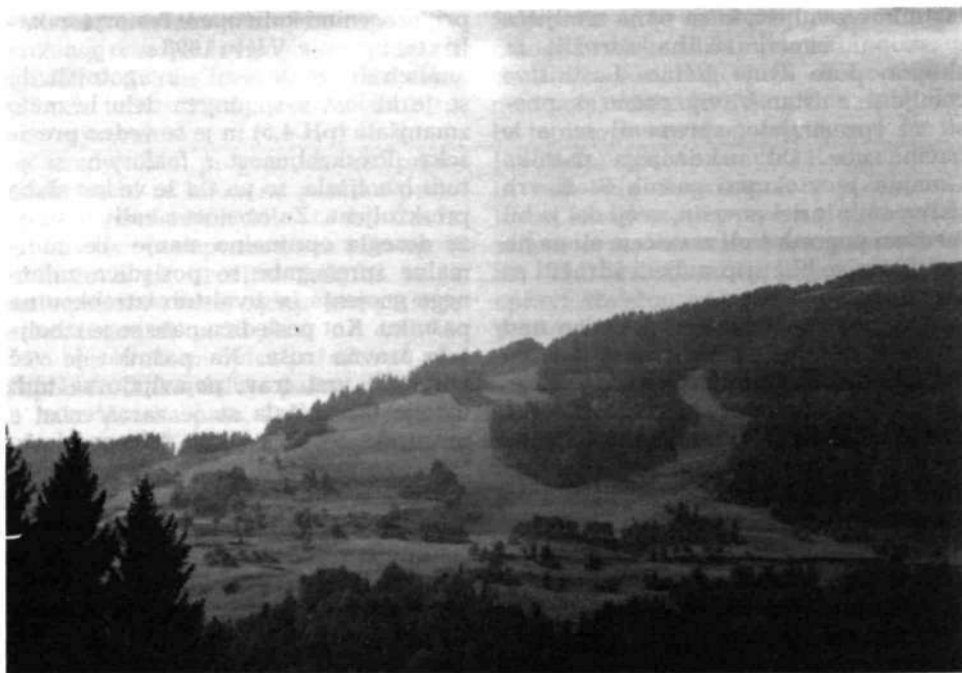
V trideseti številki Loških razgledov je Janez Dolenc opisal pastirovanje na Starem vrhu na takoimenovani Gmajni, ki je bila skupni pašnik kmetov iz vasi Četena Ravan in Zapreval. Pred prvo svetovno vojno se je na tem pašniku paslo okrog 60 glav govedi in do 140 ovac. Paslo je 6 pastirjev ovčarjev, ki so bili dečki in deklice do 15. leta in prav toliko pastirjev volarjev, ki so bili fantje do 20. leta. Po prvi vojni so Gmajno razparcelirali in pričeli s košnjo, del površin so pogozdili, del se jih je zarastlo in nič ni kazalo, da bi bilo mogoče še kdaj začeti s pašo.

Toda v naravi ni nič dokončnega in ob ugodnih pogojih se lahko razvoj ponovi

na višji stopnji. Tako je razvoj omogočil ponovno uvedbo paše na pašniku Stari vrh pred desetimi leti.

V začetku sedemdesetih let je bil zgrajen sistem žičnic za smučišče Stari vrh. Izdelane preseke so povečale potencialne kmetijske površine, ki jih je bilo zaradi potreb smučišča potrebno čistiti in vzdrževati tudi poleti. Čiščenje površin in raba mineralnih gnojil za utrjevanje prog je izboljšala tudi trajno rušo, kar je spodbudilo razmišljanje o intenzivnejši rabi površin tudi poleti.

Sredi sedemdesetih let se je začelo tudi intenzivno usmerjanje kmetij v živinorejo in kmečki turizem. Kmetije so obnavljale in gradile nove hleve, nabav-

Pogled na smučišča in pašnik na Starem vrhu

ljale kmetijsko mehanizacijo za spravilo krme in povečevale govejo čredo. Hkrati s tem se je začela uvajati tudi nova tehnologija paše z električno ograjo in razdelitvijo na čredinke. Ta tehnologija se je uspešno prijela, tako da danes pasejo že na dvestotih kmetijah.

V začetku osemdesetih let je družba začela z nepovratnimi sredstvi spodbujati urejanje planinskih pašnikov in izvajanje agromelioracij ter hidromelioracij. Tudi v ta program se je škofjeloško kmetijstvo uspešno vključilo.

Sovpadanje teh ugodnih pogojev in pa pripravljenost kmetov iz Zaprevala in Četene Ravni za sodelovanje in napredek je v letu 1984 rodilo idejo o ustanovitvi skupnega pašnika Stari vrh. Idejo je strokovno obdelala pospeševalna služba pri Kmetijski zadrugi Škofja Loka, ki je izdelala Ureditveni načrt in investicijski program za skupni pašnik Stari vrh. Osnova za urejanje je bil dogovor o ustanovitvi pašne skupnosti Stari vrh. Pašno skupnost je ustanovilo 9 članov, lastnikov zemljišč, ki so svoja zemljišča v skupni izmeri 18,6 ha združili za skupno pašo svoje živine. Lastništvo zemlje se z ustanovitvijo pašne skupnosti ni spreminjalo, spremenil se je le način rabe. Od nekdanjega pašnika Gmajna je v skupni pašnik Stari vrh vključenih le del površin, večji del je bil medtem pogozden ali zaraščen, ali pa jih lastniki niso bili pripravljeni združiti za skupno rabo.

V pašnik so vključene površine nad Loško kočo na Starem vrhu in del površin pod kočo v ozkem pasu do vojaške ceste. Površine zgornjega dela pašnika nad kočo so na talni podlagi iz apnenca in dolomitiziranega apnenca. Na tej talni podlagi so nastala pokarbonatna tla. V delu pašnika pod kočo pa je talna podlaga iz pobočnih gruščev karbonatnega izvora, prisotni so tudi peščenjaki in skrilavci. Na tej talni podlagi so nastala skeletna kisljaka tla. Rezultati analiz zemlje kažejo, da so tla pašnika slabo preskrbljena s fosforjem (od 0,7 do

3,9 mg P₂₀₅ na 100 g tal) in srednje s kalijem (od 10,6 do 18,1 mg K₂₀ na 100 g tal). V spodnjem delu pašnika so tla močno kisle reakcije (pH od 3,5 do 4,4) v zgornjem delu pa so zmerno kisle reakcije (pH 6.1).

V odvisnosti od talne podlage je tudi vegetacija na pašniku. Naravna vegetacija je mešan gozd. Kot posledica človekovega delovanja pa so nastali smrekov gozd ter travniki in pašniki. V spodnjem delu pašnika prevladujejo vrste, ki so značilne za kisljaka tla: praprotni, borovnice, brusnice, jesensko resje. Od trav prevladujejo bilnice, bekice in volk, ki mu domačini pravijo »sivka«. Na zgornjem delu pašnika, kjer so tla manj kisljaka, pa je ruša bolj pestra, število vrst je večje, več je zeli in gospodarsko pomembnih trav. Prevladujejo naslednje vrste: bilnice, bekice, kamnokreči, pogačice, glavinci in grašice. Taka sestava ruše je bolj primerna za pašo kot v zgornjem delu.

Na podlagi analiz zemlje je bilo opravljeno založno gnojenje v letu 1985 z priporočenimi količinami fosforja in kalija ter apnenje. V letu 1993 smo ponovno analizirali vzorce zemlje in ugotovili, da se je kislost v spodnjem delu le malo zmanjšala (pH 4,5) in je še vedno previsoka. Preskrbljenost s fosforjem se je tudi izboljšala, so pa tla še vedno slabo preskrbljena. Založenost s kalijem pa je že dosegla optimalno stanje. Te minimalne spremembe so posledica založnega gnojenja in živalskih iztrebkov na pašniku. Kot posledica paše se je izboljšala travna ruša. Na pašniku je več koristnih vrst trav, pojavljajo se tudi detelje. Zmanjšala se je zaraščenost s praprotno, ki pa jo je na delu pod kočo še vedno preveč. Kot posledica paše se pojavljajo tudi pašni pleveli, predvsem osat. Nujno bi bilo opraviti vsaj eno čistilno košnjo letno.

Celotni pašnik je ograjen z dvožično električno ograjo in razdeljen na šest delov – čredink. Živina se pase v eni čredinki pet dni in se vanjo vrne čez približno trideset dni, ko je trava spet

Del črede na pašniku v Medvedovi dolini

primerna za pašo. Živina popase vsako čredinko po štirikrat v sezoni.

V vsaki čredinki je urejeno napajališče. Poleg obstoječih virov so na pašniku zgradili še dva rezervoarja za vodo, tako da vode tudi v zadnjih sušnih letih ni primanjkovalo.

Z ureditvenim programom smo predvideli, da bi se lahko na pašniku paslo okrog 30 plemenskih telic 115 dni. Čreda naj bi v tem času prirastla za 2125 kg. V prvih letih po ureditvi pašnika se je paslo preko 30 telic, zadnja leta pa se je stalež zmanjšal na 25 glav.

Po tem kratkem opisu pašnika pa pogledajmo še, kako deluje pašna skupnost in kako poteka paša. Pobudnik za ponovno uvedbo paše na Starem vrhu je bil Matej Demšar – Žgajnar iz Zaprevala. Člani pašne skupnosti so ga zato izvolili za predsednika skupnosti in ga v šali imenovali kar »žepan«. Ime se je kar prijelo, ker je bilo upravičeno. Žgajnar ima namreč vseskozi vodilno vlogo v vasi. Tako je vodil krajevno skupnost, turistično društvo, obnovo cest in nazadnje več let zelo zavzeto tudi pašno skup-

nost. Njegov naslednik pri vodenju skupnosti je bil več let Janez Ažbe iz Zaprevala, ki je več sezon opravljal tudi naloge pastirja. V zadnjem letu pa so se člani skupnosti dogovorili, da bo skupnost vodil vsako leto drug član, tako da bo to nalogo moral opravljati vsak član. Predsednik pašne skupnosti organizira in vodi delo skupnosti: organizira delovne akcije in priprave na pašo pred začetkom sezone, organizira nadzor živine, vodi evidenco opravljenega dela, opravi obračun pašnine in predstavlja pašno skupnost v poslovanju z zunanjim svetom. Veliko dela je bilo v letu 1985, ko so urejali pašnik, saj so vse delo pri urejanju pašnika opravili člani skupnosti udarniško. Tako so zgradili vse ograje, očistili pašne površine, uredili nahajališča in opravili založno gnojenje. Materialne stroške urejanja pašnika pa je pokrila Kmetijska zadruga Škofja Loka iz republiških virov. Pri urejanju pašnika so aktivno sodelovali tudi delavci žižnic, saj je bilo urejanje in čiščenje površin tudi v njihovem interesu. V zadnjih letih je skupnega udarniškega dela

Tudi turizem, planinstvo in pašništvo je združljivo. Čreda pri koči na Starem vrhu

manj, ker so se dogovorili, da vsak član vzdržuje del ograja in pašnika, kadar ima čas. To pa pomeni tudi manj družabnosti pri delu. Še vedno pa imajo sestanke skupnosti pred začetkom in po koncu paše ter pastirski piknik. Ti sestanki so vedno tudi družabna srečanja.

Glavno nalogo pastirjev sedaj opravlja električna ograja, zato na pašniku ni več pastirskega petja in pastirskih iger. Nadzor živine in električnega pastirja je še vedno potreben. Zato imajo člani skupnosti dogovorjen tedenski razpored dežurstva. Vsak dan eden od članov pregleda stanje živine, oskrbo z vodo, kontrolira delovanje pašnega aparata in po potrebi da živini sol in mineralne dodatke. Ko zmanjka paše v določeni čredinki živino prežene v naslednjo. To delo opravi sam ali pa pokliče še kakšnega pomočnika. Po opravljenem delu se je potrebno še malo odpočiti in pogovoriti, kar opravijo v koči ali pa v hiši enega od lastnikov živine. Nadzor živine ljubiteljsko opravlja tudi oskrbnik koče.

S pašo začno sredi maja po ledenih možeh, ko ni več nevarnosti snega in slane, končajo pa po dvajsetem septembru. Zaključek paše je vedno prazničen dogodek. Dosedaj na pašniku ni bilo nesreč ali bolezni.

Desetletno uspešno delovanje pašnika Stari vrh dokazuje, da je mogoče združiti različne interese v prostoru in da skupni interesi ljudi na podeželju združujejo ter jih tudi materialno in duhovno bogatijo.

Viri

1. Dolenc Janez. Pastirjevanje na Starem vrhu nekdanj. *Loški razgledi* 30, 50–55.
2. *Ureditveni načrt in investicijski program za skupni pašnik Stari vrh*, Kmetijska zadruga Škofja Loka 1985.
3. Pogovori z člani pašne skupnosti.

Stane Rupnik